Infoblad 2010/1

Antwerpse Vereniging voor Bouwhistorie en Geschiedenis

Bestuur van de

Antwerpse Vereniging voor Bouwhistorie en Geschiedenis

vzw opgericht in 1963
tot juni 2007 Antwerpse Vereniging voor Bodem- en Grotonderzoek

Zetel: Gerarduslei 35, 2180 Ekeren

Voorzitter: **Eugène Warmenbol**, Napelsstraat 15 bus 9, 1050 Brussel
02 640 81 48 - ewarmenb@ulb.ac.be

Secretaris: **Marc Hendrickx**, Kipdorp 37/21, 2000 Antwerpen
03 237 63 63 - marc.hendrickx@avbg.be

Leden: **Tim Bisschops**, Klapdorp 69, 2000 Antwerpen
03 220 42 62 - tim.bisschops@avbg.be
Stefaan Grieten, Gratiekapelstraat 24, 2000 Antwerpen
0497 452 802 - stefaan.grieten@avbg.be
Anne-Mie Havermans, Gerarduslei 35, 2180 Ekeren
03 665 02 19 - annemie.havermans@avbg.be
Petra Maclot, Korte Brilstraat 7, 2000 Antwerpen
03 234 20 99 - petra.maclot@avbg.be
Wim Strecker, Prinsesstraat 31 bus 2, 2000 Antwerpen
03 232 96 63 - 0475 847 622

LIDGELD: € 20 per jaar
Rekeningnummer 320-0740973-60
IBAN BE73320074097360
BIC BBRUBEBB

Leden ontvangen per jaar tweemaal het BULLETIN en viermaal het INFOBLAD.
Zij hebben toegang tot alle activiteiten, rondleidingen en voordrachten. Deze worden steeds aangekondigd in het Infoblad.

Website: www.avbg.be/
Webmaster: tim.bisschops@avbg.be

Omslagillustratie: *de wandschildering in de Antwerpse 'Ancienne Belgique' aan de Kipdorpvest. Een historiserend panorama op de Antwerpse rede. Detail: een driemaster voor het Vleeshuis.*

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toelating van de uitgever.

Lay-out: Wim Strecker, Antwerpen
Verantwoordelijke uitgever: Marc Hendrickx, Kipdorp 37/21, 2000 Antwerpen
Publicatie afgesloten op 19 februari 2010

Agenda

Maandag 1 maart 2010, 20 u

Jaarvergadering 2010 en voordracht

Locatie:
eerste verdieping Universitaire Parochie, Prinsstraat 32–34, 2000 Antwerpen

Op het programma staan de volgende punten:

- Voorlezing van het verslag van de jaarvergadering van 9 maart 2009
- Voorlezing van het financieel verslag 2009 en prognose 2010
- Samenvatting van het werkjaar 2009 en prognose 2010
- Voordracht: *'Een stand van zaken van het archeologisch onderzoek in de Antwerpse burchtzone'* door Tim Bellens, stadsarcheoloog
- De avond wordt besloten met een glas

Tim Bellens en An Schrijvers op de Burchtsite

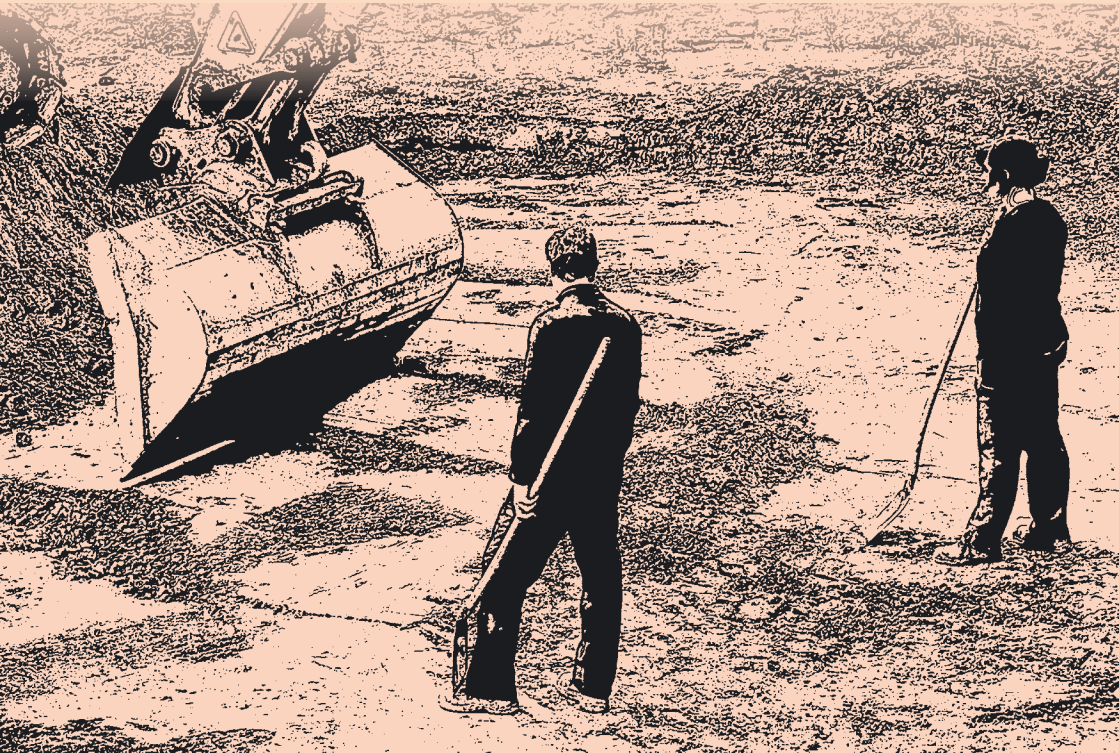

Kipdorpvest nrs. 26-28
Foto Wim Strecker, 2004-03-24

Het voormalige revuetheater Oud België/Ancienne Belgique: een nostalgische televisieserie deelt zijn succes met een monument aan de Kipdorpvest

De succesvolle Vlaamse televisieserie van Indira Siera op scenario van het bekende acteursduo Peter Van Den Begin en Stany Crets heeft een wellicht onverwacht bijeffect geoogst. Sinds de uitzending van de serie Oud België in januari gestart is en ongeveer 1,2 miljoen kijkers scoorde, wordt de kledingzaak America Today steeds vaker bezocht door moderne pelgrims, oud en jong, die helemaal niet of niet enkel komen voor jeans en aanverwante aankopen. Ze willen zich vergewissen van het bestaan van de plek waar zich het verhaal afspeelt over de neergang in de jaren 1970 van dit eens zo populaire instituut Oud België, en waar tijdens de zomer van 2008 nog opnames georganiseerd zijn – zij het enkel in de burelen op de verdieping, want de zaal zelf is om begrijpelijke redenen gereconstrueerd binnen de Gentse Vooruit. Gedreven door gezonde nostalgische gevoelens uit een schare fans haar bekommernis om het voortbestaan van deze zaal zowaar op facebook met zowat 1500 zeer diverse leden (stand op 21 januari). In januari stonden de plaatselijke krantenedities er vol van en de Antwerpse schepen voor cultuur werd zelfs gepolst naar de mogelijkheid van de heropening van den Ancienne Belgique, ook al veronderstelt dit dan zomaar eventjes de verhuis van een succesvolle kledingzaak en een aanzienlijk budget om het geheel te restaureren en te renoveren volgens de huidige strenge normen van brandveiligheid en infrastructuur. Eigenaardig is wel de algemene overtuiging dat dit gebouw geen beschermd monument is, hoewel iedereen in een handomdraai kan nakijken dat het beschermingsbesluit voor het volledige eigendom[1] al dateert van 6 september 2002. Dit verklaart meteen waarom bij de inrichting van het interieur als kledingzaak zoveel rekening gehouden is met de bestaande elementen.

'Wat is dat hier eigenlijk voor een gebouw?' en 'Hoe oud is den Ancienne Belgique eigenlijk?' zijn tegenwoordig vaak gestelde vragen door jong en oud, toerist en Antwerpenaar gelijk. Hierop zullen de trouwe leden van de Antwerpse Vereniging voor Bouwhistorie en Geschiedenis na lectuur van deze bijdrage een degelijk onderbouwd antwoord kunnen geven. Want veel is er in de bestaande literatuur niet over te vinden.[2] Ten behoeve van het beschermingsdossier van de 'Zaal Oud België' is door collega's de bouwgeschiedenis van het pand Kipdorpvest nrs. 26-28 samengesteld[3], die in deze bijdrage nader is uitgewerkt en geïllustreerd, met speciale nadruk op het interieur. Dankzij de toelating van het management van America Today in het hoofdkantoor Amsterdam kon dit artikel bovendien uitgebreid geïllustreerd worden.[4]

---

1 Antwerpen, Afdeling 3, Sectie C, nr. 64w2

2 S. VAN AERSCHOT (o.l.v.), *Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Arhitectuur. Deel 3nb. Stad Antwerpen*, Gent, 1979, p. 170.

3 http://paola.erfgoed.net/engine/bgeo.php

4 Met onze oprechte dank aan de directie.

De oprichting van burelen en een drukkerij voor de krant La Métropole

Uit het verhaal blijkt dat het bewuste revuetheater 'AB' werd ingericht in gedeeltelijk bestaande gebouwen, die naargelang de behoeften en voorschriften van nieuwe functies met de jaren meermaals aangepast zijn. Want de gebouw van den Ancienne Belgique is ouder dan iedereen denkt.
Aan het begin van de 20ste eeuw bestond de bebouwing langsheen dit gedeelte van de Kipdorpvest voornamelijk uit vroeg tot midden-19de-eeuwse huizen met soms nog 16de-eeuwse kernen, die geleidelijk aan vervangen zijn door nieuwbouw. Reeds stond er het in 1879 heringerichte stadsschoolcomplex, dat in 1845-1847 was opgericht onder stadsarchitect Pierre Bruno Bourla, en de huizenrij langsheen de verbrede Leysstraat (1898-1904) was volop in aanbouw. Het nr. 19, één van de fraaie gevels aan die Leysstraat, was opgericht in opdracht van de Société Nouvelle du Centre d'Anvers naar ontwerp van architect Frans Van Dijk uit 1901, als kantoorgebouw met achterin de drukkerij en het werkhuis van het toonaangevende katholieke dagblad La Métropole. In de neo-Vlaamse renaissance decoratie van de straatgevel zijn in de top verwijzingen naar het krantenbedrijf verwerkt, zoals een fries met een man met drukpers[5], terwijl de gevelsteen de naam 'La Métropole' nog herinnert aan de oorspronkelijke functie. Binnenin was het een vrij modern gebouw, met lift, toiletten en in één van de twee appartementen een volledig ingerichte badkamer, en overal ruim licht. De benedenverdieping telde aan de straatzijde een winkel, en daarachter een grote salle d'exposition met achteraan een salle de lecture en een bureel met balie. De eerste verdieping was volledig uitgerust voor burelen, de beide verdiepingen erboven waren telkens een volledig appartement, met mansardes op zolder.[6]
Het achterin gelegen, drie verdiepingen hoge drukkersatelier voorzag in enorm grote ruimten van 10 bij 17 meter en kreeg een totaal moderne, nuchtere industriële stijl, met een stalen skelet, bakstenen gevels met metalen liggers als ontlastingssysteem voor de deuren en grote ramen met maximale beglazing.[7]

Van eind maart 1902 dateert de aanvraag tot het inrichten van een drukkerij met twee gasmotoren van 12 Pk in het binnengebied, met uitgang op de Kipdorpvest, naast de gemeentelijke school. Daaruit blijkt, dat de gebouwen volkomen geïsoleerd werden teneinde zo weinig mogelijk hinder te veroorzaken voor de omwonenden. Toch mocht in de drukkerij pas vanaf 5 uur 's morgens tot 11 uur 's avonds gewerkt worden.
Dit verzoek gebeurde handgeschreven op een bijzonder verzorgd briefpapier met het 'logo' van de Imprimerie Centrale, toen nog gevestigd aan de Gramayestraat nr. 11: de zilveren opdruk naast de purperen letters toont een gebaarde man in werkschort, die met gespierde armen de drukpers aanschroeft. Op het nieuwe briefpapier zou hetzelfde logo in een meer uitgesproken art nouveau kader staan, alles in een typisch groene kleur met rode accenten voor de beginletters. [8]
In 1904 zou Van Dijk ook als ontwerper optreden van het markante monumentale hoekgebouw

5 Enkel de gevel is beschermd, cf. Koninklijk Besluit van 26.11. 1973. J. HUYBRECHS, *Frans Van Dijk. Architect te Antwerpen. 1853-1939*, Antwerpen, 1994, p. 117.
6 SAA, MA BD 1901/469: 27.3.1901-20.4.1901.
7 SAA, MA BD 1901/1451: 21.9.1901-10.10.1901.
8 SAA, MA 25/17571 (1902).

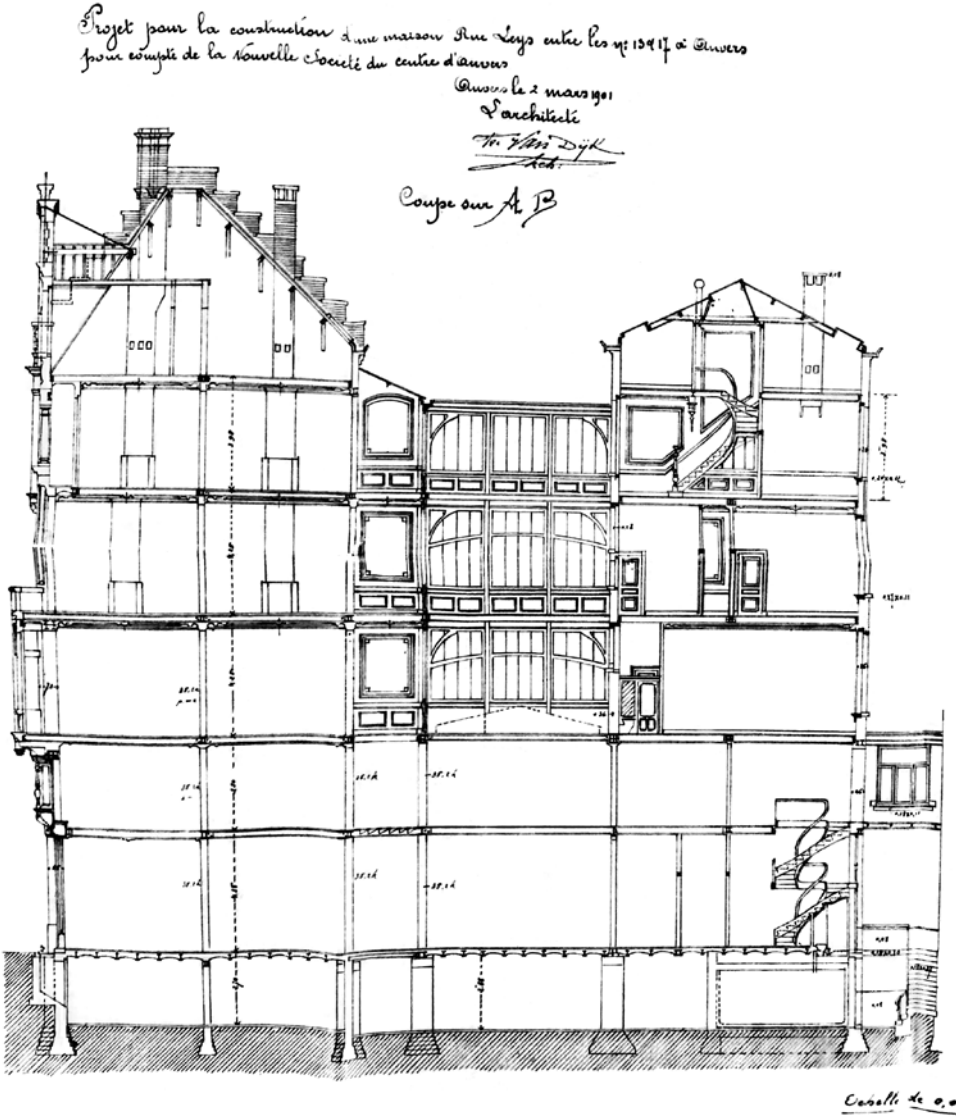

"Projet pour la construction d'une maison Rue Leys entre les n° 13 et 17 à Anvers / pour compte de la Nouvelle Société du centre d'Anvers / Anvers le 2 mars 1901 / L'architecte 'Fr. Van Dijk / Arch.' (signatuur)" SAA, MA BD 1901/469: 27.3.1901-20.4.1901 (Negatief van blauwdruk, digitale bewerking Wim Strecker)

▲ *Gevelopstand van het achterin gelegen, drie verdiepingen hoge drukkersatelier. – SAA, MA BD 1901/1451: 21.9.1901-10.10.1901*

◀ *Het logo op het briefpapier van de Imprimerie Centrale. – SAA, MA 25/17571 (1902). Brief van 2.7.1902.*

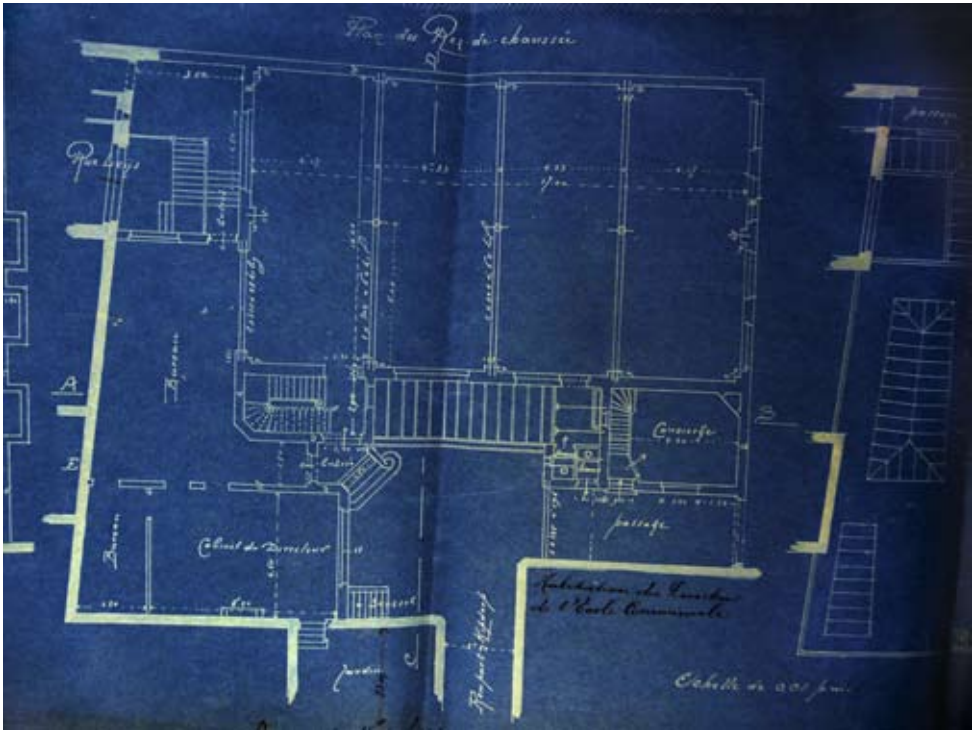

Grondplan van het drukkersatelier. – SAA, MA BD 1901/1451: 21.9.1901-10.10.1901

Een man aan een drukpers in de fries van Leysstraat nr. 19, een verwijzing naar de voormalige krant en drukkerij

Grand Hôtel Métropole, Leysstraat nrs. 27-29 en Kipdorpvest nr. 30 [9], opgetrokken door de stad Antwerpen als perfecte pendant van het reeds bestaande hoekgebouw aan de overkant, ontworpen door architect Ernest Dieltiens in 1901.[10] Beide magistrale gebouwen in een neo-barokke stijl werden reeds in 1904 afgebeeld in het eminente Belgische architectuurtijdschrift l'Emulation.[11] In het gloednieuwe hoekpand werd het mondaine Grand Hôtel Métropole uitgebaat door de eigenaar van het voormalige Grande Taverne Métropole in de Huidevettersstraat. [12]

De bouw van een directeurswoning

De redactie en de administratieve diensten van de kranten La Métropole en L'Escaut waren ondergebracht in de Leysstraat nr. 19 en hadden hun drukkerijateliers met afzonderlijke cabinet du directeur in het binnengebied, palend aan de tuin van een huis aan de Kipdorpvest. Dat oude gebouw besloot de Société Nouvelle du Centre d'Anvers in 1902 te vervangen door een nieuwe directeurswoning, met onder meer ook woongelegenheid voor personeel van La Métropole. Ook hiervoor werd het ontwerp door huisarchitect Van Dijk geleverd.[13] De Antwerpse architect Frans Van Dijk (1853-1939) zou vooral bekend blijven voor gebouwen als het Koninklijk Museum op het Zuid, maar ook het stadsbeeld bepaalde met neo-gevels aan de Grote Markt, eclectische huizen in de nieuwbouwwijk Zurenborg.
De bouwaanvraag, die zoals destijds gebruikelijk was, enkel de straatgevel weergeeft, betreft de rechter helft van het gebouw. Typisch voor de neo-traditionele stijl waarin Van Dijk ontwierp was ook het huis aan de Kipdorpvest een evocatie van het beeld van huizen uit de Antwerpse glorieperiode: een gevel met getrapte top en kruisramen, met baksteen en veel witstenen elementen. Zoals bij de meeste gebouwen uit die tijd moet ook de nu sombere, sterk vervuilde gevelpartij van deze directeurswoning er in zijn oorspronkelijk concept van bewuste bouwpolychromie zeer fris geoogd hebben, met de pittoreske materiaalcombinatie van rode baksteen, zandkleurige natuursteen, blauwgrijze arduin, grijze natuurleien, en geschilderd schrijn- en metaalwerk en gekleurd glas-in-lood. De rechter travee leidde naar de drukkerij en was voorzien van een poort met neorenaissance makelaar en fraai gesmede gehengen. In het oorspronkelijke en goedgekeurde ontwerp was de erker nog niet voorzien, die volgens een tekening uit 1908 destijds toch al blijkt te hebben bestaan.
In deze neo-traditionele gevel met renaissance elementen verraden nochtans bepaalde onderdelen als de specifieke steensnede van de neo-florentijns getinte bogen van de benedenramen en het smeedijzeren hekwerk bovenlicht van de toegangsdeur een duidelijke art nouveau inslag. Het artistiek uithangbord, waarvoor architect Van Dijk in 1903 het ontwerp had ingediend 'voor het gebouw naast de directeurswoning van de school, nr. 32' bestaat niet meer.[14]

---

9 VAN AERSCHOT (1979), p. 293.
10 VAN AERSCHOT (1979), p. 294-295.
11 *L'Emulation*, 1904, platen 47, 48 en 49, 50.
12 HUYBRECHS, p. 113-116.
13 SAA, MA BD 1902/316: 16.1 1901 (=1902)-7.2.1902.
14 SAA, MA BD 1903/896: 19.5.1903-12.6.1903.

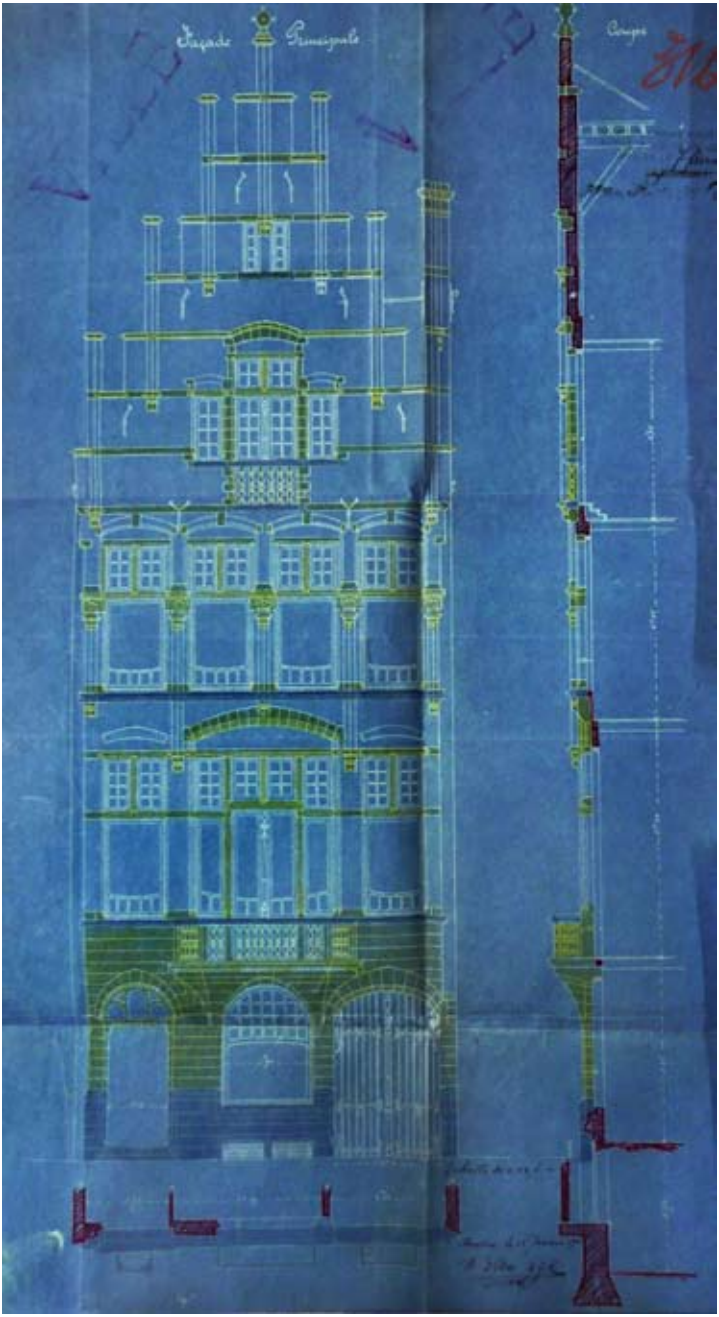

Bouwaanvraag met het gevelontwerp van architect Van Dijk uit 1902 – SAA, MA BD 1902/316

De toevoeging van het linker gebouw

In 1908 liet de krantengroep architect Van Dijk het huis vergroten door de toevoeging van het linker gedeelte, Kipdorpvest nr. 36, met een gevel geheel in dezelfde stijl als die van het rechter pand, zodat het eruit zag als één simultaan opgericht geheel. Het nieuwe gebouw deed voornamelijk dienst als bureelruimte, maar mogelijk fungeerde het vanaf de tweede verdieping tot privé woonruimten bij het rechter huis.[15] Tussen beide gebouwen werden de nodige deuropeningen gemaakt waardoor het binnenin één geheel werd.
Wat echter niet op geen van de ingediende tekeningen staat zijn de interieurs van deze vergrote woning. Voor die tijd mogen ze dan wel typisch geweest zijn, vandaag komen ze zeer fascinerend over, temeer omdat ze op de bovenverdiepingen merkwaardige goed bewaard blijken. Zo was er op de eerste verdieping een ruimte ingericht als Moors rooksalon[16] In 1930 werd aan het nr. 26 (rechts) vooraan een kleine verbouwing uitgevoerd, waaruit af te leiden is dat de kamer rechts achter het salon een 'rookzaal' was, de achterkamer de 'eetzaal'.[17]

Van Dijk's ontwerp voor het artistiek uithangbord uit 1903 SAA, MA BD 1903/896

De oprichting van de revuezaal Oud België

Het Antwerpse revuetheater dat aanvankelijk bekend stond als Oud België, maar evengoed den Ancienne Belgique genoemd werd, dateert eigenlijk pas van enkele jaren vóór de Eerste Wereldoorlog. het succesvolle concept van de Ancienne Belgique als revuetheater bestond echter al veel langer, en gelijke revuezalen onder die naam werden uitgebaat door de Luikse familie Mathonet, beginnend in 1931 met een eerste vestiging Brussel waarna Luik, Gent en Antwerpen zijn gevolgd. Naar verluidt was deze reeks revuezalen internationaal gekend en oogstten ze vooral tijdens de Tweede Wereldoorlog een overrompelend succes, een periode waarin Mathonet bovendien actief het verzet zou gesteund hebben. Hoewel de naam Oud België misschien doet denken aan de gelijknamige en zeer populaire wijk die een vaste plek had op wereldtentoonstellingen, een direct verband kan niet meteen aangetoond worden. Wellicht riep hij gewoon de sfeer op van gezellige uitbundigheid, want op de scène stonden evengoed plaatselijke en Belgische artiesten als grote bekende buitenlandse namen, die optraden in een zeer gevarieerd programma van goocheltrucs, dans, sketches en muziek.

---

15 SAA, MA BD 1908/1261: aanvraag 31.7.1908, verginning 25.8.1908.
16 S. GRIETEN, 'Arabesken en turquerieën in België – werkinventaris', in: S. GRIETEN, *Vreemd gebouwd. Westerse en niet-westerse invloeden in onze architectuur*, Turnhout, 2002, p. 335.
17 SAA, MA BD 1930/37375: 14.8.1930 - 27.8.1930.

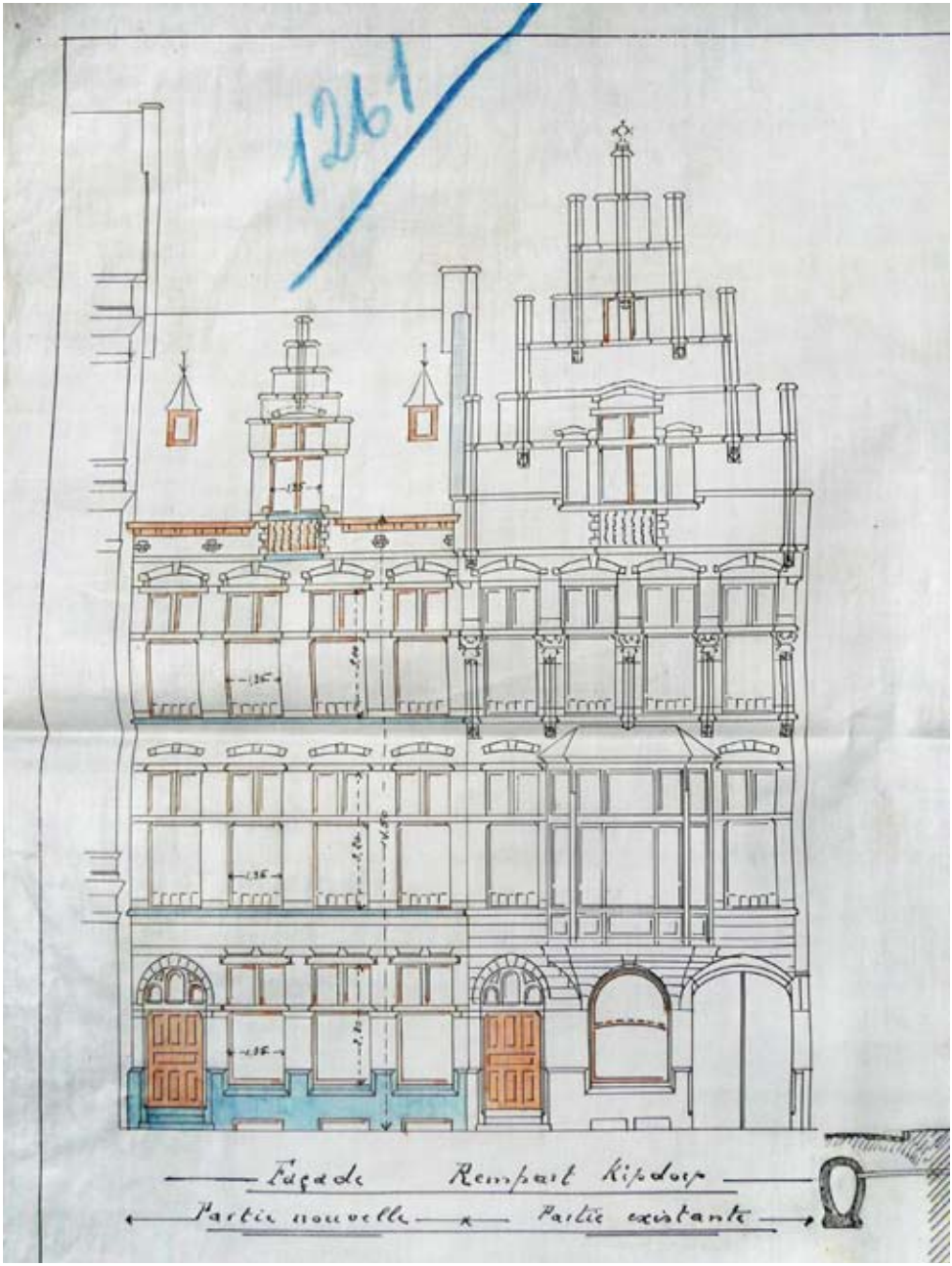

De bouw van de linker woning in 1908: gevels – SAA, MA BD 1908/1261

In 1937 gaf de nv Imprimerie du Centre aannemer J. Spiessens-Van Nereaux uit Deurne-zuid opdracht tot de gedeeltelijke afbraak van de gebouwen Kipdorpvest nrs. 26 en 28, met het plan een nieuwe 'brasserie' op te richten. Hiervoor had eigenaar Arthur Mathonet een Brussels architect gecontracteerd, Marcel Chabot, gevestigd aan de Chaussée de Waterloo in Ukkel.[18] De bestaande indeling van de woning werd wat de benedenverdieping betreft op de scheimuren na ongeveer volledig weggebroken, en dit blijkbaar op een fiks tempo, aangezien 'de zaak heel dringend' was.[19] Er kwam een toegangspartij met hal en vestiaire in het linker gebouw (nr. 28), en achter de bestaande gevel van het rechter gebouw (nr. 26) werd een office met buffet ingericht en werden trappen geplaatst. In het grote doolhof van de kelderverdieping werd achteraan een sanitairblok met heren- en damestoiletten gebouwd met een houten trap naar de zaal, maar tevens werd een lange bochtende gang aangelegd die wellicht naar de kleedkamers onder de directeurswoning leidde. De achteraan gelegen salons op de verdieping werden opgedeeld voor sanitair, op de tweede verdieping werd de ruimte achteraan eveneens opgedeeld. Maar de ruimten aan de straatzijde bleven onveranderd. Binnen de constructie van de drukkerij werd een spektakelzaal gemaakt, die tot vandaag nog volledig bewaard is. Of de kelderverdieping met sanitair en kleedkamers of zogenoemde 'artiestenloges', het decor waartegen heel wat scènes van de serie zich afspelen, inderdaad ook gebruikt zijn voor de serie is niet bekend.
De thans nog bestaande zaal met toneelpodium en omlopende galerij op de verdieping is dus een betonconstructie, pas in 1937 opgetrokken binnen de oude muren van de drukkerij. Toen zijn voor zover duidelijk de balustrades, consoles met leeuwenkoppen, wapenschildjes en ook de panoramische decoratieschilderingen op de wanden en de toneelboog aangebracht. De plattegronden van de beneden- en bovenverdieping tonen een L-vormige zaal, die uitgebaat zou worden als 'brasserie-concert", voor de voorstellingen op het podium kon naar verluidt met 'schermen' gewerkt worden.

Het voorziene personeel bestond uit 18 bedienden en werklieden voor buffet en office, 15 kelners en nog 20 muzikanten en artiesten. Een verdelingsplan toont een capaciteit van 187 tafels met telkens vier zitplaatsen, die de zaal reeds goed vulden! Maar in 1944 kreeg de stad klachten van publiek, dat er op zaterdagavond en zondag zoveel 'stoeltjes werden bijgezet', dat bij brand er groot gevaar was.[20] Hoewel de Ancienne Belgique tijdens de Tweede Wereldoorlog één van de veelbezochte plekken was waar mensen even hun miserie konden vergeten, werd eigenaar Arthur Mathonet in 1946 verplicht een aanvraag in te dienen voor deze 'schouwspelzaal' als hinderlijke bedrijf, waarvoor in 1947 vergunning verleend werd.[21]

---

18 SAA, MA BD 18/7969 (1937): aanvraag 31.5.1937 – vergunning 9.6.1937. Marcel Chabot (?-?), opgeleid aan de Luikse academie, maakte naam als ontwerper in typische art-deco stijl, bekend voor bioscoopzalen in Brussel, Luik, Verviers, maar ook luxueuze hotels. Cf. E. HENNAUT, 'Chabot, Marcel', in: A. VAN LOO (o.l.v.), Repertorium van de architectuur in België van 1830 tot heden, Antwerpen, 2003, p. 198-199.

19 Volgens de brief van aannemer J. Spiessens-Van Nereaux uit Deurne-Zuid, 31.5.1937.

20 Brief 15.2.1944

21 PAA, Hinderlijke bedrijven, 1946/44: 13.12.1946. SAA, MA 25/40605 (1947).

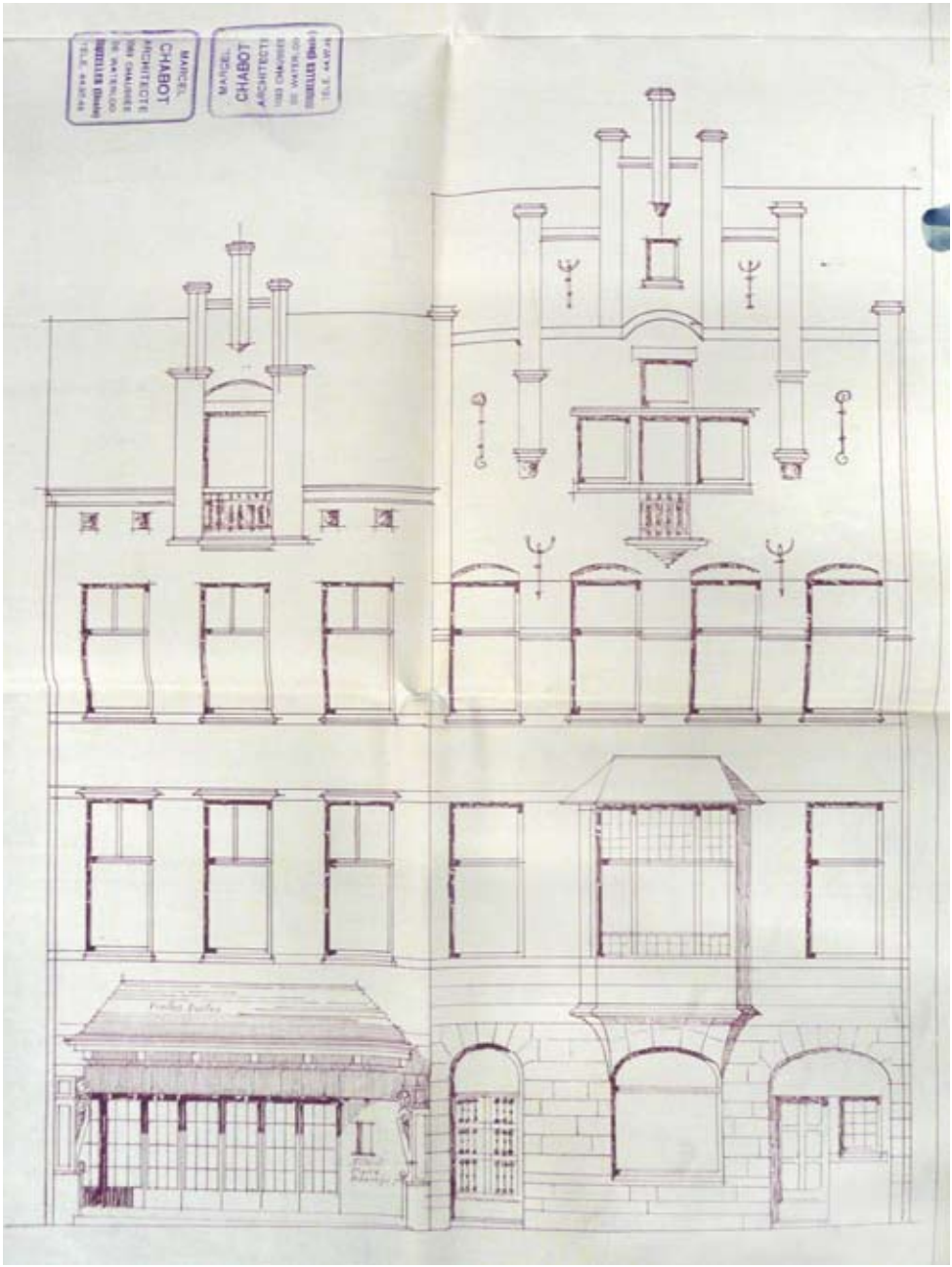

Een nieuwe inkompartij voor het revuetheater Ancienne Belgique door arch. M. Chabot in 1937 – SAA, MA BD 18/7969

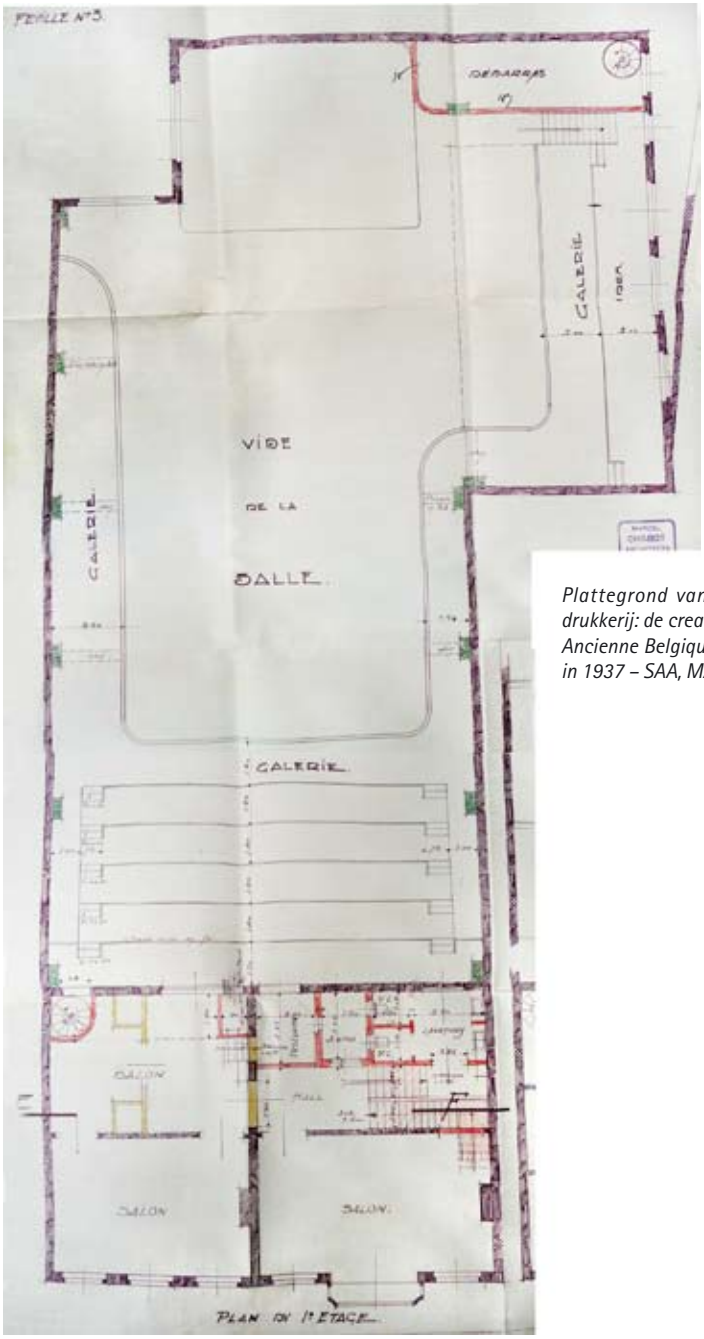

Plattegrond van de getransformeerde drukkerij: de creatie van het revuetheater Ancienne Belgique door architect Chabot in 1937 – SAA, MA BD 18/7969

De nodige aanpassingswerken

Maar geleidelijk aan groeiden de eisen inzake veiligheid, hygiëne, klimatisatie en algemeen comfort van werknemers en gasten.
In 1952 liet Mathonet naar ontwerp van de Antwerpse architect P. De Breuck de scène verbreden en een 'schijnwerpers-hut' maken, met een betonconstructie berekend door het studiebureel O.T.A.S. De balkonbalustrades werden bijgemaakt in stuc en lugino.[22] Ook werd toen een 'gerangschikt koelstelsel' geplaatst en een bergplaats voor stookolie gemaakt.[23]
In 1956 werden nog kleine aanpassingswerken uitgevoerd aan de scène, naar ontwerp van de Antwerpse architect R. Rombouts. Ook de veiligheidsvoorschriften werden steeds strenger, met de verplichting van het plaatsen van snelblustoestellen, verlichte opschriften met 'uitgang', en van rookdichte, onbrandbare en zelfsluitende deuren tussen scène en trapzalen.[24]

Aan de bovenverdiepingen werd nooit wat veranderd, op de toevoeging van een keuken na, in 1957 door architect R. Rombouts begeleid.[25] De uitbating van een theater vereiste echter periodiek de nodige moderniseringen. Zo werd in het rechter gedeelte in 1959 een nooduitgang gemaakt, waarlangs 300 personen geëvacueerd konden worden, wat een kleine gevelverandering voor gevolg had: van het centrale raam moest immers een deur gemaakt worden. Samen met de capaciteit van 480 personen via het toegangsportaal in het linker gedeelte konden dan 850 gasten en personeel het gebouw in geval van brand veilig verlaten.[26] Pas nadat aan alle voorschriften voldaan was werd in 1960 dan vergunning gegeven voor 'een danszaal bij de reeds gemachtigde schouwspelzaal' en als 'koffiehuis waar gedanst wordt'. Het maximale aantal toegelaten toeschouwers was toen 815 personen, waarvan 250 op het balkon.[27]
Toen had de zaal nog volop succes. Maar de opkomst van de televisie zorgde voor goedkoop amusement voor het hele gezin in eigen huiskamer en deed het succes van theater en danszaal zienderogen afnemen. Maar vooral de verwoestende brand van het grootwarenhuis à l' Innovation in Brussel in 1967 zorgde voor een terechte verstrenging van de voorschriften inzake brandveiligheid van dergelijke gebouwen. Zoals de televisieserie duidelijk verhaalt, waren de verplichte investeringen inzake veiligheid in verhouding tot de inkomsten veel te groot, en zouden de eigenaars bovendien onder grote druk gestaan hebben van de vastgoedlobby en de stad Antwerpen. In 1971 nog werden vereiste verbeteringen doorgevoerd[28], maar uiteindelijk moest de AB zijn deuren in 1978 voorgoed sluiten.
De laatste vergunningplichtige ingreep gebeurde in 1984, met een verbouwing aan het nr. 28[29] en in 1997 kwam er een bestemmingswijziging met toelating voor een vluchtweg.[30]

---

22 SAA, MA BD 18/29859 (1952): 18.6.1952 – 27.6.1952.
23 SAA, MA 25/43646 (1952).
24 SAA, MA BD 18/35441 (1956): 2.5.1956 – 25.5.1956.
25 SAA, MA BD 18/37158 (1957): 7.6.1957 – 26.7.1957.
26 SAA, MA BD 18/39985 (1959): 15.6.1959 – 17.7.1959.
27 SAA, MA 25/48768 (1960).
28 SAA, MA 40605 (1938), cf. toegevoegde documenten.
29 SAA, MA BD 18/65024 (1984): 14.8.1984, door D. Dirix.
30 SAA, MA BD 18/961403 (1996): 13.2.1997, voor nv Modet.

Onversneden nostalgie

Eind de jaren 1970 waren alle eens zo drukbezochte revuetheaters uit Antwerpen verdwenen, voor zover ze tegen dan nog niet tot cinemazaal waren omgebouwd. Zo was bijvoorbeeld de Scala in de Anneessensstraat (°1884), al in 1944 samen met de Cinema Rex door een bominslag vernietigd, maar werd de Hippodroom (°1899-1903) tegenover het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten pas in 1972 gesloopt. Enkel in Duitsland lijkt het revuetheater als genre om de ene of andere reden nog steeds stand te houden.
In Brussel is de Ancienne Belgique aan de Anspachlaan inmiddels uit zijn as herrezen: sinds de zaal aangekocht is door de Vlaamse Gemeenschap en gerenoveerd werd, telt ze nu jaarlijks meer dan 300.000 bezoekers. Van de Gentse AB, tussen 1939 en 1966 in zaal Scala in de Veldstraat gevestigd, is anderzijds niets meer te herkennen[31] en over de Luikse AB is weinig bekend. Maar wie in Antwerpen zijn nostalgische behoeften wil bevredigen kan tijdens de openingsuren van de kledingzaak America Today op de benedenverdieping de revuezaal ongestoord gaan bewonderen, zij het gezien het overwegend jonge publiek badend in contrasterend, vaak loeihard dreunende klanken in plaats van de bijpassende vriendelijke muziekjes van weleer.
In het huidige interieurdecor is de structuur van de zaal goed herkenbaar, met zijn grote balkon op gigantische versierde en vergulde consoles en balustrade van plompe zuiltjes, en uiteraard onmiddellijk opvallende scène. Wie de ontwerper was van de decoratiewerken is niet bekend, al is de ontdekking van een handtekening en datum niet uit te sluiten, als er eens goed naar kan gezocht worden. Tussen de rekken en verlichtingsarmaturen door zijn grote vlakken van de decoratieve beschilderingen zichtbaar, duidelijk enkel bedoeld als sfeervolle achtergrond van op afstand te worden genoten. Rondom de scène vloeit de Schelde, waarvan de diepe waters met zeer eenvoudige middelen geëvoceerd zijn, en waarboven de Antwerpse rede weergegeven is op een wat fantasievolle manier, maar uiteraard herkenbaar aan het silhouet van de obligate kathedraaltoren.
Achter het verblindende licht van de spots zijn de wanden van de thans slechts gedeeltelijk gebruikte balkonverdieping te ontwaren, die elk een verschillend stadsbeeld weergeven. Ze stellen voornamelijk panoramische stadsgezichten voor, die mede door hun aandoenlijk naïeve manier van schilderen direct volkse liedjes oproepen als 'Zie ik de lich-tjes van de Schel-de...' In deze zaal lieten ze ooit menig toehoorders 'het hart wat har-der slaan'.
Ga eens op dat podium staan en laat u voluit gaan!

PETRA MACLOT

◂ *Rondom de scène vloeit de Schelde ... waarboven de Antwerpse rede weergegeven is op een wat fantasievolle manier (afbeeldingen p. 18 en 20)*

31 De Gentse *Ancienne Belgique* was blijkbaar waar nu de kledingzaak MS-Mode is.

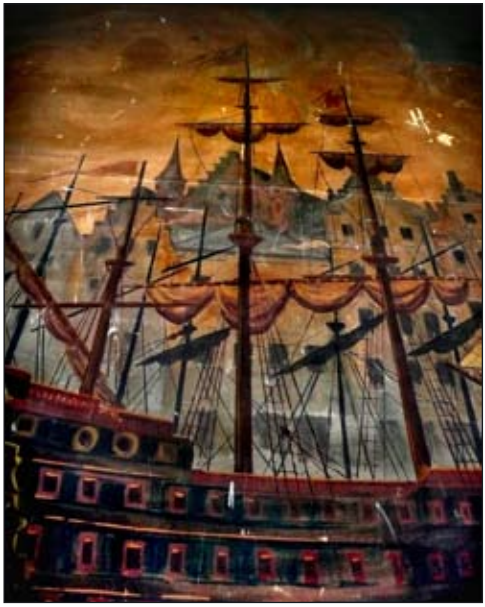

Sloop én behoud voor het Van Celstinstituut. Een balans vanuit verschillende perspectieven

In eerdere nummers van het Infoblad is ingegaan op de in het voorjaar van 2009 aangekondigde sloop van de 5 herenhuizen van het Van Celstinstituut op de Italiëlei, 1 gevolgd door het begin van de sloop in november 2009. 2 De vraag rees, of voor dit geheel een CHE-rapport bestaat dat objectief en los van de intenties van de opdrachtgever dient te bepalen welke ingrepen voor het gebouwenpatrimonium in casu toegelaten zijn. Uit het collegebesluit ter zake blijkt nu dat er wel degelijk een CHER is opgesteld, dat de stedenbouwkundige vergunning voor dit project heeft bepaald. De CHER-verplichting is in dit dossier dus gevolgd en de aanbevelingen ervan geïntegreerd in de ingreep in het geheel. 3 Op zich is deze gang van zaken ronduit gunstig te noemen, zeker in vergelijking met andere dossiers waar de mogelijkheden van het CHER niet of te weinig accuraat gebruikt werden. Het verdict voor het Van Celstinstituut houdt zowel sloop als behoud in. De panden die de reeks begrenzen – nummer 90 en nummer 78-76 – worden bestemd voor sloop, en deze operatie is momenteel aan de gang. Van de andere wordt telkens de straatgevel gevrijwaard, 4 samen met per pand de bewaarde historische elementen, en wordt waar nodig de vervanging van recenter schrijnwerk door houten schrijnwerk met traditionele indeling en historische profilering voorgeschreven. Objectief moet gesteld worden dat in dit dossier voor zover kan nagegaan worden het instrumentarium van concrete monumentenzorg correct toegepast is.

Vanuit een ander perspectief ziet de balans er anders uit. De vijf herenhuizen maken/maakten immers deel uit van het belangrijke bouwkundige patrimonium uit de belle époque dat in Antwerpen intensief werd uitgebouwd, op het ritme van de economische en bevolkingsexpansie van de stad, en dat zowel stedenbouwkundig, typologisch als stilistisch een rijke diversiteit vertoont, en bovendien een belangrijke archituurhistorische rijkdom vertegenwoordigt. Hiertoe horen cultuurtempels zoals het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, het complex van de dierentuin, de Opera, de Arenbergschouwburg en de Harmonie, bedehuizen zoals de Sint-Michiel- en Sint-Pieterkerk, de Sint-Jozefskerk en verschillende synagoges, het Centraal Station en de verhoogde spoorwegberm, de Diamantbeurs en verschillende andere monumentale bouwwerken. Een belangrijke component van dit patrimonium bestaat uit de bebouwing met burgerhuizen langs de leien op het tracé van de gesloopte stadswallen, rond het stadspark en

1 S. Grieten, *Nakende sloop van vijf herenhuizen op de Italiëlei*, in *Infoblad Antwerpse Vereniging voor Bouwhistorie en geschiedenis*, 2009/2, p. 20-21.

2 S. Grieten, *Gebouwen Van Celstinstituut in afbraak*, in *Infoblad Antwerpse Vereniging voor Bouwhistorie en geschiedenis*, 2009/4, p. 12-13.

3 Althans volgens de tekst van de stedenbouwkundige vergunning (dossiernummer AN 1/2009/B/0360), afgeleverd door het college van Burgemeester en Schepenen op 17 juli 2009. De tekst is niet on-line te vinden in Notulus, de website die in theorie het besluitvormingsproces van de stedelijke overheid dient te archiveren en ter beschikking dient te stellen, maar werd opgevraagd bij de dienst Stadsontwikkeling.

4 Voor nummer 88 blijkt dit eerder uit de context dan uit de tekst van de stedenbouwkundige vergunning zelf.

het Koning Albertpark en op andere verkeersaders zoals de Belgiëlei. Precies dit onderdeel is kwetsbaar en onderhevig aan sloop en harde renovatie, zodanig zelfs dat sommige buurten hun oude karakter stelselmatig hebben prijsgegeven voor een bebouwing van een totaal andere aard. De hoogbouwcomplexen rond het stadspark zijn daarvan een gekende en extreme illustratie.

Vergeleken met de hier opgesomde monumenten en gehelen steken de vijf (inmiddels min twee) panden in de Italiëlei pover af, maar ze vormden een bestanddeel van dit belangrijke patrimonium. Niet alleen naar aanleiding van de huidige sloop op de Italiëlei, maar ook met de verdwijning van andere soortgelijke panden in gedachten, wordt duidelijk dat er nood is aan een ommekeer. Het maken van deze vaststelling is weliswaar van een totaal andere orde dan een concrete uitwerking van een remedie ter vrijwaring van het bedreigde belle époque-erfgoed.

STEFAAN GRIETEN

Elk nadeel hep ook z'n voordeel

de achterzijde van de Begijnhofkerk

◀ *Foto Stefaan Grieten, 14 februari 2010*
▼ *Foto Marc Hendrickx, 24 januari 2010*

Hernieuwing lidmaatschap

Lidgelden

De jaarlijkse bijdrage blijft behouden op 20 euro
Deze geeft recht op:

- deelname aan activiteiten
- toegang tot lezingen
- 4 maal per jaar het INFO-blad
- 2 maal per jaar het BULLETIN

Hierbij vragen wij de leden de bijdrage voor het jaar 2010 over te schrijven op onze rekening:

ING 320-0740973-60

(IBAN BE73320074097360, BIC BBRUBEBB)

AVBG vzw

AVBG

ANTWERPSE VERENIGING VOOR BOUWHISTORIE EN GESCHIEDENIS

www.avbg.be

Verantwoordelijke uitgever: Marc Hendrickx, Kipdorp 37/21, 2000 Antwerpen